

Bevezető helyett

A 2013-as évben a nemzetközi pszichoanalitikus közösség jelentős évfordulókat ünnepel. Ebben az évben lett száz éves két pszichoanalitikus egyesület, a magyar és a brit. 2013 Ferenczi Sándor születésének 140. és halálának 80. évfordulója is.

Az egyesület-alapítás centenáriumiát mindkét országban méltón megünnepelték. A magyarországi jubileumi események szélesebb körben ismertek, az viszont talán nem köztudott, hogy a londoni Karnac kiadó a két alapító, Ferenczi Sándor és Ernest Jones levelezését 2013-ban az évfordulókat ünneplő kiadványaként jelentette meg.¹ A levelezés angol nyelvű kiadását² 2012-ben két olyan, Ferenczi munkásságát és a magyarországi pszichoanalízis történeti és elméleti jelentőségét bemutató kötet megjelenése előzte meg, melyeket a nemzetközi olvasóközönség nagy érdeklődéssel fogadott.³

Mi sem természetesebb, hogy lapunk olvasóival is szeretnénk megosztani a 2012-es kötetekből legalább néhány tanulmányt, ezzel is tisztelve Ferenczi és a budapesti iskola, továbbá a brit egyesület ma már történelminek számító vívmányai előtt. Az *Imágó Budapest* jelen, az évfordulókat köszöntő számában magyar szerzők (Hárs György Péter, Kovács Petra és Lénárd Kata, Kőváry Zoltán, Kroó Adrienn) írásai mellett négy olyan tanulmány magyar nyelvű változatát (Joan Raphael-Leff, Meira Liekerman, Rachel Rosenblum, Tom Keve cikkeit) adjuk most kézbe, amelyek a két angol nyelvű kötet valamelyikében szerepeltek.

Bevezetésként – vagy talán inkább bevezető helyett – álljon itt ráadásként egy rövid anyag, amely nyomtatásban még nem jelent meg, ám szerves módon illeszkedik az immár magyarul és angolul is olvasható Ferenczi–Jones levelezés egészéhez. Sajátos színeket festve, intim hangot visz a levelek hangulatába: egy

¹ Erős Ferenc, Szekacs-Weisz, Judit, Robinson, Ken (szerk.): *Sándor Ferenczi – Ernest Jones: Letters 1911-1933*. London: Karnac Books, 2013. (The History of Psychoanalysis Series)

² A levelezés 2010-ben jelent meg magyar fordításban. Erős F, Kovács A, Székács J (szerk.): *Ferenczi Sándor levelezése Ernest Jonesszal és Georg Grodeckkkel*. Budapest: Thalassa Alapítvány, Imágó Egyesület, 2010.

³ Szekacs-Weisz Judit, Keve, Tom (szerk.) *Ferenczi and his world: rekindling the spirit of the Budapest school*. London: Karnac Books, 2012. (The history of psychoanalysis series). Szekacs-Weisz, Judit, Keve, Tom (szerk.): *Ferenczi for our time: Theory and practice*. London: Karnac Books, 2012. (The history of psychoanalysis series).

sosem látott-hallott aspektusból világítva meg Ferenczi Sándor nagyon is emberi alakját.

A huszadik század végéig a levelek a kapcsolattartás legfőbb eszközei voltak, tehát ebben az értelemben is a múltból szólnak hozzánk: kultúrtörténeti morzsák és kordokumentumok. Ismereteket adnak, tényeket közölnek, egyszersmind bepillantást engednek olyan kapcsolati rendszerekbe és érzelmi reakciókba, melyek révén megelevenedhet a személyes zóna, és az események – még a jól ismertek is – belülről kapnak új megvilágítást.

A Brit Pszichoanalitikus Egyesület Archívumában őrzött Rickman-dossziéban⁴ megtalált, több mint nyolcvan éve lappangó levelek Ferenczi életének utolsó hónapjáig, egészen Ferenczi Sándor 1933-ban bekövetkezett haláláig sőt, különös módon azon túl is vezetnek, mivel a levelezés a Ferenczi család és az angol kollégák között Ferenczi halálával sem szakadt meg. A dokumentumok között elsőként került kezünkbe az a levelezés, melyet Gizella (Ferenczi felesége) és Elma (Gizella lánya, Ferenczi nagy szerelme) folytatott John Rickman angol pszichoanalitikussal 1933 után.

Két nő gyászolja ezekben Ferenczit; egymást támogatva és segítve, kibékülni próbálván azzal a ténnyel, hogy Ferenczi nincs többé. Szinte megfoghatóan jelenik meg előttünk az anya és leánya figurája – Ferenczi élete különös *szeretet-ambivalencia-lojalítás* vezérelt „privát háromszögének” megszmorodott főszereplői.

Az első levelet Elma írja alá – de valószínűleg édesanyja, aki kevésbé tudott angolul, diktálta neki. A hatás mégis az, hogy együtt írnak, szinte fogják egymás kezét, és úgy nyúlnak az elveszett idők után.

A másik két levél címzettje Rickman, a hűséges barát, tanítvány és kolléga, Ferenczi őszinte híve és tisztelője, a korabeli angol pszichoanalitikus mozgalom egyik meghatározó figurája – aki furcsa módon Ferenczihez hasonló utat járt be a felejtés ösvényein.

„... szörnyű tudomásul venni azt, hogy immár mi vagyunk azok, akik rendezik az ilyen ügyeket, és nem Dr Ferenczi, akinek a leginkább lenne helye az élők között.

Azok az idők, amikor Ön és a többi betegek itt jártak, könnyörtelenül távolinak tűnnek.

Megváltozott a világ körülöttünk amióta ő eltávozott.

Előre is köszönöm mindazt, amit anyámért tesz

Őszinte híve

Elma P. Laurvik ”

[Elma kézírása] 1933. június 22.

(Mellesleg az ügy, amit rendezni kívánnak, az a tagdíjhátralék, amit Ferenczi már

⁴ Jelzet: P03-C-A-02

nem tudott kifizetni a Society for Psychical Research, azaz a parapszichológiai kutatásokkal foglalkozó társaság pénztárosának.)⁵

A következő, Elma által írt levél hat évvel később kelt.

„Kedves Rickman Doktor !

Nagyon szépen köszönjük a levelet és a küldeményt, melyet édesanyámnak eljuttatott. Mind ő, mind jómagam rendkívül örülünk annak, hogy Dr Ferenczi barátaival a kapcsolat megmaradt – a régi szép idők bizony messze szálltak.

Tudatában van annak, hogy május 22-én már hat éve volt annak, hogy Ferenczi Doktor meghalt ?

Miért kellett neki, aki a legelevenebb volt az élők között oly hamar eltávozni közülünk ?

A sors valóban igazságtalan volt hozzá.

*számtalan köszönet tanúsított barátságának minden jeléért
sok szívélyes üdvözléssel*

Elma P. Laurvik ”

[Elma kézírása] 1939. május 26.

Ferenczi halála óta eltelt hat év, de sem a levél érzelmi tónusa, sem tartalma nem változott. Mintha a fájdalom nem tudna csökkenni – a gyászmunka nem halad. A veszteség eleven, az igazságtalanság égbe kiált. Ez a fajta időtlenség a múlt feldolgozásának képtelenségét mutatja. A trauma elaborációja nem lehetséges: a narratívum affektív komponense jelenidőben rögzül. Az élet folyamata megszakad, az idő befagy.

Gizella ezt az élményt már „Miss Franklin”, azaz Marjoire E. Franklin, egy másik brit analitikus kondoleáló soraira írott válaszában megfogalmazta:

„... és bármikor, bárhol találkozunk is a férjem nem a harmadik, hanem az első lesz közöttünk.

Az élet minden öröme elveszett számomra – immár minden csak a múlté.

Szívélyes üdvözléssel

Gizella Ferenczi”

[Gizella kézírása] 1933. június 11.

Azt, hogy miként reagált a magyarországi és a nemzetközi analitikus közösség Ferenczi halálhírére, viszonylag jól ismerjük – elsősorban az *In memoriam Ferenczi Sándor*⁶ című, Ferencziről szóló nekrológokból válogató gyűjteményes kötet lapjairól.

⁵ Ennek a társaságnak Ferenczi és Rickman egyaránt tagja volt. Rickman a társaság folyóiratában nekrológot írt Ferencziről. Lásd: *Imágó Budapest*, 2011, 1(4):71-72.

⁶ Vál. és szerk. Mészáros Judit, Józseveg kiadó, Bp. 2001.

Azt azonban, hogy mi is történt ezután, és hogyan próbálta a pszichoanalitikus világ – és elsősorban a hazai pszichoanalitikus közösség – feldolgozni azt a veszteséget, ami Ferenczi Sándor halálával érte, még nyolcvan év távlatából sem látjuk világosan. Hogyan volt lehetséges, hogy nemcsak Ferenczi Sándor, de az egész budapesti iskola évtizedekre kitöröltethetett az analitikus világ és a második világháború utáni tudománytörténet emlékezetéből?

Miért kellett fél évszázadnak eltelni ahhoz, hogy Ferenczit – főleg az emigrációba kényszerült kor- és szakmai dokumentumok alapján – külföldön és Magyarországon egyaránt újra „fel lehessen fedezni”? Hogy a pszichoanalízis elveszett/elvesztett gyermekeinek alakja és munkássága – a *kollektív és egyéni memória funkciózavarainak hasítási vonalai mentén, az utolsó évtizedek reparációs törekvései következtében* – ismét láthatóvá váljék?

Mi történt Ferenczi képével a halála után eltelt fél évszázad alatt *idehaza*? Hogyan íródott Ferenczi krónikája a hazai pszichoanalízis újkori történetében? A magyar pszichoanalízis háború utáni történetét *belülről* nézve egyértelműnek tűnik, hogy a szétszabdalt, megtizedelt és hosszú időre többé-kevésbé törvényen kívül helyezett magyar pszichoanalitikus közösséget ért veszteségeket elgyászolni és – nem csupán intellektuális, de affektív szinten is – feldolgozni mind a mai napig nem volt lehetséges. A sokszorosan sérült identitás képét – a realitásban és szimbolikusan is – átjárhatóbb határok ellenére sem sikerült teljes mértékben visszaépíteni.

Ferenczi és kortársai, valamint az őket követő generációk arculatát megrajzolni, a történetet ezen törésvonalak és hasítások mentén „összerakni” és folyamatossá tenni mindannyiunk feladata.

Remélhetőleg a következő száz év erre is lehetőséget fog nyújtani!

Székács-Weisz Judit